

POLITISKE UNGDOMS- BEVÆGELSER I DANMARK I DET 20. ÅRHUN- DREDE

Af Flemming Mikkelsen

I det 20. århundrede trådte en ny organisationsform ind på den politiske arena: Den politiske ungdomsbevægelse. Det er påstanden i denne artikel, at perioder med intens aktivitet blandt de sociale bevægelser fører til markante ændringer i samfundets sociale og politiske infrastruktur, og at de politiske ungdomsbevægelser spiller en vigtig og til tider afgørende rolle i denne proces.

Den 11. februar 1831 mødte 150 studenter op på Amalienborg Slotsplads for at hylde Frederik VI, der havde lovet en stænderforfatning, og lørdag den 31. juni 1832 stillede den unge stud.jur. Orla Lehmann sig op på et bord i Regensens gård og foreslog, at man hyldede den liberalt sindede prof. H.N. Clausen. Siden fulgte mange andre studenteraktioner og demonstrationer, der i sidste ende førte til enevældens fald i 1848. Eller sagt på en lidt anden måde, ungdommen har i nyere tid spillet en stor og nogle gange en progressiv rolle i tidens sociale og politiske omvæltninger,¹ men det var først i begyndelsen af det 20. århundrede, at ungdommen i Danmark begyndte at organisere sig i egentlige *politiske ungdomsbevægelser*. Det som kendetegner en politisk ungdomsbevægelse er, at den engagerer sig i den politiske proces ved at benytte forskellige former for kollektive aktioner – voldelige som ikke-voldelige. Men for at nå ind til en nærmere definition, er det nødvendigt med en mere detaljeret begrebsafklaring, der tager udgangspunkt i fire nøglebegreber, der samtidig er med til at placere bevægelserne i deres rette historiske kontekst, nemlig: Politisk bevægelse, kollektiv aktion, ungdomsbevægelse og konfliktbølge.

Der er blandt forskere ikke enighed om definitionen af en *politisk bevægelse*; det står imidlertid klart, at hverken politiske bevægelser eller andre politiske organisationsformer er velafgrænsede samfundsfænomener, men derimod sociale konstruktioner, som er i konstant forandring under indtryk af interaktionen med diverse med- og modspillere og som følge af begivenheder i ind- og udland. For at indfange dynamikken i dette samspil mellem bevægelse, individ og samfund, definerer jeg, med henvisning til Charles Tilly og Sidney Tarrow,² en *politisk bevægelse* som netværk af individer, grupper og organisationer med fælles mål, og som over en længere periode benytter kollektive aktioner til at forsvare og fremme deres in-

teresser over for andre grupper i samfundet og over for staten. I denne sammenhæng forstås *kollektiv aktion* som en begivenhed, hvorunder et vist antal mennesker optræder samlet og i al synlighed fremsætter krav, som berører andre menneskers interesser.

Næste spørgsmål der trænger sig på er definitionen på en politisk *ungdomsbevægelse*. I den forbindelse er det ikke tilstrækkeligt, at tilhængerne, eventuelt medlemmerne, overvejende består af unge mennesker, eftersom de fleste sociale og politiske bevægelser rummer mange yngre mennesker. De krav, som bevægelsen stiller, må også have en særlig appel til dele af ungdommen, ligesom ledelsen og/eller kerneaktivisterne bør have et klart ungdommeligt islæt. Men vigtigere er, at bevægelsen i sin egen selvforståelse og i omverdenens øjne fremstår og omtales som en ungdomsbevægelse. Man skal imidlertid være opmærksom på, at identiteten som ungdomsbevægelse ofte konkurrerer med andre identiteter, der fremhæver politisk overbevisning, religiøst tilhørsforhold, køn eller andre sociale markører, hvad der ofte er med til at sløre billedet. Når jeg derfor i visse sammenhænge anvender betegnelser som studenterbevægelse, politisk ungdomsorganisation, kvindebevægelse, husbesættere, muslimsk ungdomsbevægelse, mv., er det for nærmere at præcisere ungdomsbevægelsernes rekrutteringsmiljø og/eller de typer af krav, som føres ud i offentligheden i kraft af deres kollektive aktioner.

Det 20. århundrede er rig på denne type af ungdomsbevægelser, som det vil være umuligt at kortlægge i en oversigtsartikel. Derfor understreger jeg, at det ikke er de enkelte ungdomsbevægelser, der er den egentlige genstand for analysen, men derimod de epoker i historien, der præges af større protestbølger. Disse protestbølger, som i den internationale litteratur ofte omtales som *cycles of protest* (eller *protest cycles*), kendetegnes ved, at flere befolkningsgrupper inden for en relativ kort periode i gaderne og på åbne pladser fremfører krav,

som hvis de føres ud i livet, vil påvirke andre grupper eller statens interesser.³

Det er ofte interaktionen mellem de forskellige bevægelser, der er den egentlige drivkraft i udviklingen, men som også gør det vanskeligt direkte at afdække, hvilket aftryk den enkelte (ungdoms)bevægelse har sat i historien.⁴ Derfor er min bærende påstand, at perioder med intens aktivitet blandt de sociale bevægelser fører til markante ændringer i samfundets sociale og politiske infrastruktur, og at de politiske ungdomsbevægelser spiller en vigtig og nogle gange en afgørende rolle. For at understøtte denne tese indledes fremstillingen med en redegørelse for frembruddet af de første egentlige politiske ungdomsbevægelser. Anden fase fokuserer på den politiske massemobilisering i 1930'erne, mens den tredje periode er helliget modstanden under 2. Verdenskrig. Derefter skal vi helt frem til det såkaldte ungdomsoprør i årene omkring 1968, mens det sidste vendepunkt sættes i forbindelse med de muslimske ungdomsbevægelser, der var aktive fra midten af 1990'erne. Undervejs i forløbet inddrages de internationale strømninger, som til stadighed har øvet indflydelse på udviklingen i Danmark.

Den indledende definition på en politisk bevægelse og derfor også på en politisk ungdomsbevægelse gør det muligt at rekonstruere periodens politiske ungdomsbevægelser via deres manifesterede aktioner. Til det (og andre) formål har jeg konstrueret en database over kollektive protestaktioner i Danmark 1914-2005 baseret på en skematisk gennemgang af *Avisårbogen*, der for hver dag i året kort dokumenterer de væsentligste begivenheder herunder sociale og politiske konflikter. Disse oplysninger er blevet overført til en database,⁵ der giver et systematisk og ofte nuanceret billede af de mange aktionsformer og aktører, der gennem årene er blevet en væsentlig del af det politiske liv i Danmark.⁶ Yderligere kildemateriale benyttet i denne artikel omfatter diverse organisationsdata foruden bevægelsernes egne skrif-

ter. Dertil kommer kilder som viser omgivelsernes reaktioner på de politiske ungdomsbevægelser. Det skal også understreges, at langt fra alle ungdomsbevægelser er med i denne artikel, dels fordi jeg overvejende trækker på den eksisterende historiografi på området, og dels fordi fremstillingen koncentrerer sig om de toneangivende politiske ungdomsbevægelsers aktiviteter i perioder med egentlige protestbølger.

De første politiske ungdomsbevægelser og ungdomsorganisationer

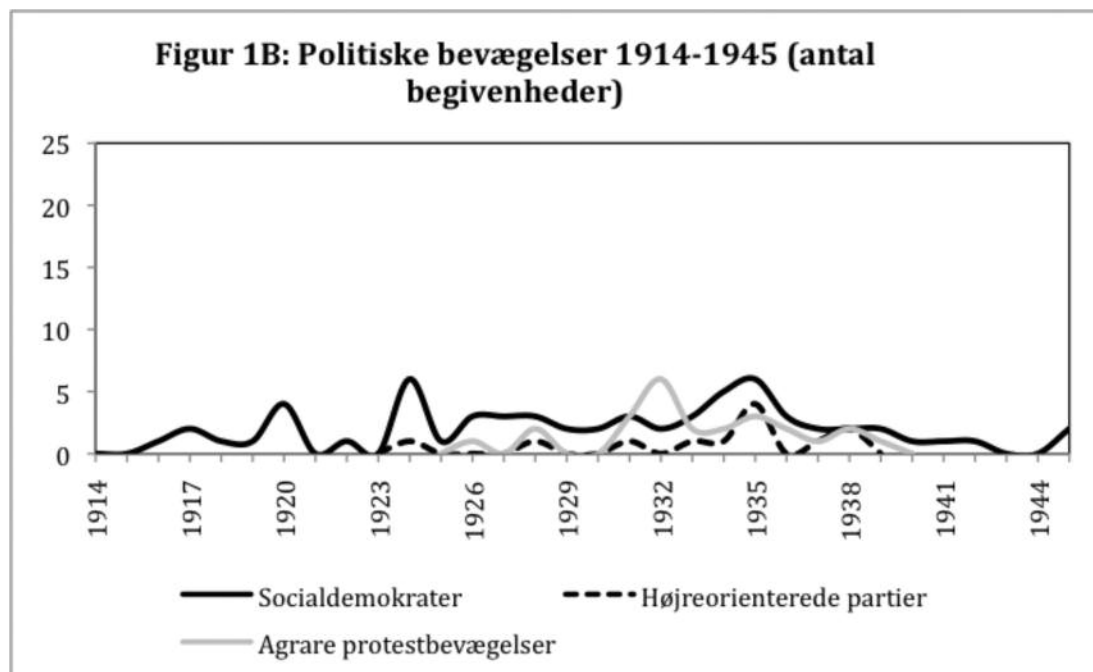
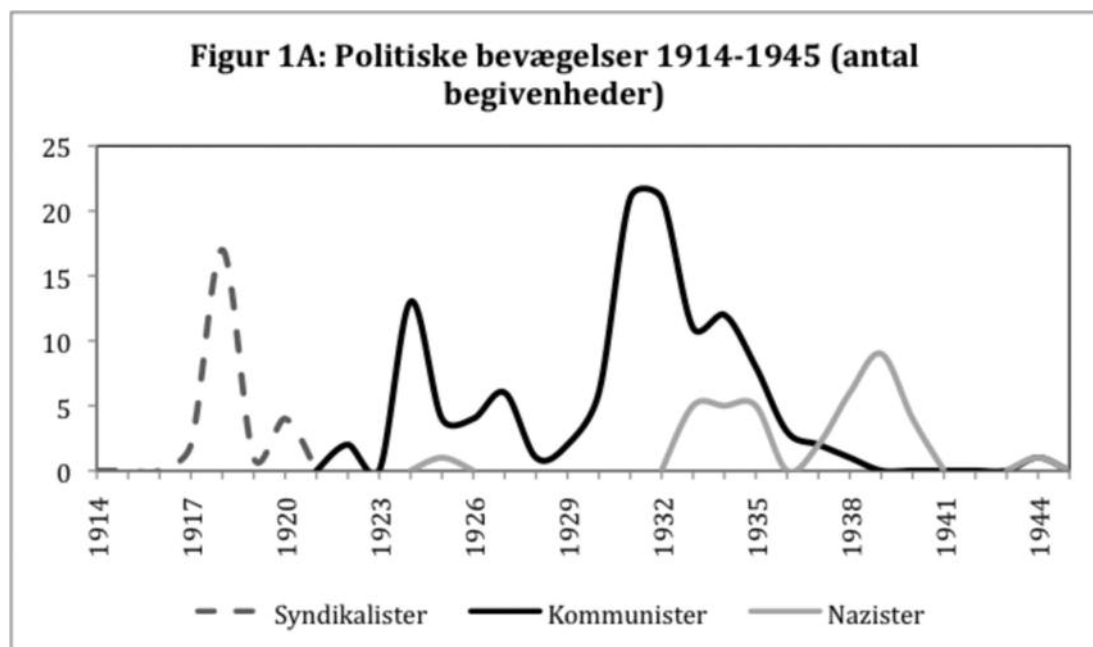
Der hersker en vis uklarhed om tidspunktet for dannelsen af de første 'moderne' partipolitiske organisationer, men holder man sig til 1880'erne, går man ikke helt galt i byen.⁷ Blandt medlemmerne har der givetvis været en del yngre mennesker, men det er først fra århundredeskiftet, at man kan peges på dannelsen af egentlige politiske ungdomsorganisationer: I 1900 stiftedes således Socialdemokratisk Ungdomsforening, mens Det Unge Højre blev stiftet i 1903 og Venstres Ungdom i 1908. Hverken Højres eller Venstres ungdomsorganisationer opnåede karakter af at være en bevægelse, og det var først med "reorganiseringen" af den Socialdemokratiske Ungdomsforening i 1903, at foreningen opprioriterede den "udadvendte politiske aktivitet" med to for ungdommen så vigtige sager, nemlig militærnægterspørgsmålet og tyendesagen. Fra foråret 1903 afholdt ungdomsforeningen offentlige møder og uddelte antimilitaristiske opråb til de indkaldte, der betonedede "hærens karakter som det kapitalistiske undertrykkelsesapparat", hvad der selvsagt vakte furore i borgerlige kredse, der opfattede opråbene som opfordring til mytteri.⁸

Denne aktivistiske linje bragte nye medlemmer til foreningen og var med til at skærpe ungdomsbevægelsens socialistiske retorik, der også kunne hente næring og inspiration fra den stigende internationale strejkeaktivitet og de revolutionære begiven-

heder i Rusland i 1905.⁹ I disse år oprettedes desuden en række socialistiske ungdomsorganisationer: Socialistisk Ungdomsforbund i 1904, Socialdemokratisk Ungdomsforbund i 1906, Anarkistisk Forening i 1907 og Socialistisk Arbejderforening i september 1906, der i slutningen af 1908 erstattedes af Syndikalistisk Forbund og i september 1910 af Fagoppositionens Sammenslutning. Uden at gå i detaljer med de organisatoriske og ideologiske modsætninger, kan man slå fast, at ungdomsorganisationerne kritiserede Socialdemokratiet for dets kompromisøgende og reformistiske politik, anlagde en skarpere socialistisk og til tider revolutionær profil og plæderede for nye kampformer. Som regel blev det ved retorikken, men i forbindelse med fejringen af 1. maj-dagen i 1907 markerede de unge sig med bannere hvorpå der stod "Ned med Overklassens organiserede Morderbande, Militæret", hvad der fik politiet til at gribe ind.¹⁰

Krisen og den øgede arbejdsløshed i 1907-08 skabte en modbevægelse blandt ungdommen og de arbejdsløse. Det medførte, at Fællesorganisationen og Socialdemokratiet i København frem til 1912 undlod at afholde processioner i gaderne den 1. maj. Da FO-København i 1913 besluttede at genoptage traditionen, løb man på ny ind i problemer, da unge socialdemokrater under 1. maj begivenhederne i 1914 kom i slagsmål med politiet, der ville fjerne et banner med indskriften: "Ned med Kongedømmet. Leve den sociale Republik".¹¹ Episoden gentog sig i 1915, da politiet ville forbyde bannere med teksten "Knæk Sablen. Bryd Kronen. Styr Kirken", og i det hele taget var modstanden mod oprustningen, krigen og militærvæsenet i disse år stigende. Flere og flere unge mænd stod frem som militærnægtere, og i 1915 oprettedes Foreningen af Konsekvente Antimilitarister (FKAM), der både kunne hente inspiration fra tidligere fredsbevægelser herhjemme og fra antimilitaristiske bevægelser i udlandet.¹²

FKAM søgte i tæt samarbejde med Fagoppositionens Sammenslutning, dvs. syndi-



Kilde: Protest-Database-DK 1914-1945.

kalisterne, at forbinde de individuelle nægtelser med agitation mod militæret, hvad der bestemt ikke var uden risiko, da militærnægtelse var forbudt og medførte fængselsstraf. Foreningen opnåede ikke mere end

2-300 medlemmer og gled ud af historien i 1919; alligevel formåede den at bemægtige sig avisernes overskrifter adskillige gange, hvad der givetvis hænger sammen med, at det antimilitaristiske budskab nød en posi-

tiv bevågenhed i offentligheden og at nægterne, FKAM og syndikalisterne iscenesatte en række opsigtsvækkende aktioner.¹³ FKAM afholdt agitationsmøder over hele landet med fra 100 til 1.000 tilhørere, men det var de mere udtryksfulde individuelle såvel som kollektive skridt, der gjorde bevægelsen kendt i offentligheden. Eksempelvis vakte det stor opmærksomhed, når desertører hængte deres uniformer op i de københavnske lygtepæle, eller når nægttere sultestrejkede for at slippe ud af fængslet.

Syndikalisterne var også aktive på andre fronter. De støttede op om arbejdsløse og strejkende arbejdere og agiterede kraftigt for den sociale revolution. Men efter en større demonstration på Grønttorvet 13. november 1918, der endte med, at de syndikalistiske førere blev arresteret og idømt lange fængselsstraffe, sygnede bevægelsen hen for kortvarigt at genopstå som en reaktion på Påskekrisen 1920 og især Socialdemokraternes afløsning af den bebudede generalstrejke.¹⁴ Så da muligheden bød sig i 1921, accepterede de en organisatorisk sammensmeltning med kommunisterne, som både kunne byde på en bedre organisation, en konsistent ideologi og “den russiske revolutions umådelige tiltrækningskraft”.¹⁵ Hvad som herefter skete kan man følge i figur 1, der viser antallet af kollektive protestaktioner iværksat af politiske bevægelser i perioden 1914-45.¹⁶

Tallene i figuren dækker over aktioner, hvori der deltog mange unge mænd med tilknytning til de respektive politiske partier og bevægelser; endvidere står det klart, at den helt store og omfattende politiske mobilisering af ungdommen fandt sted i 1930'erne, som er temaet for næste afsnit.

Ungdommens politiske mobilisering i 1930'erne

Når socialdemokraterne kaldte til demonstration og fejring af nationale festdage i 1930'erne gik de unge DsU'ere, DUI'ere og repræsentanter for arbejderidrætsorganisati-

onerne ofte forrest i processionerne med røde faner, socialdemokratiske paroler og iført idrætsgrenenes dragter.¹⁷ Denne promovering af ungdommen var et europæisk fænomen og kan sættes i forbindelse med urbaniseringen, et større økonomisk råderum, flere fritidsaktiviteter og fremvæksten af moderne ungdomsorganisationer, der også kunne mobilisere til politiske formål. Ikke mindst de europæiske fascister og nazister forstod at udnytte og drage fordel af ungdommens nye position i samfundet. Herom siger Robert Paxton: “Fascism was more fully than any other political movement a declaration of youthful rebellion”,¹⁸ mens Michael Mann følger op med ordene, at “many explain nazism as a generational phenomenon, a ‘youth culture of revolt’”.¹⁹ Kommuniste, socialdemokrater, katolikker og andre politiske bevægelser fulgte trop og bidrog til, at ungdommen for første gang trådte ind på den politiske arena som en suveræn kraft.²⁰

Ungdomsforeningerne oplevede også i mellemkrigstidens Danmark en betydelig vækst,²¹ og i første halvdel af 1930'erne begyndte de landsdækkende aviser at omtale ungdomsgrupper som selvstændige deltagere i kollektive aktioner. Et centralt udtryk for denne aktivitet er medlemskabet af politiske ungdomsorganisationer, som det fremgår af tabel 1.

Stigninger i medlemstallet forekommer at have været kraftigst i 1930'erne, da kampen mellem demokrati og diktatur spidsede til i Europa. Ungdomsorganisationerne var fremme i skoene, når det drejede sig om at føre plakatkrig, arrangere massemøder med faneborge, udnytte højtaltalernes muligheder og promovere anvendelsen af symboler og slagord.²² Desuden havde visse ungdomskorps specialiseret sig i brugen af vold som politisk udtryksform og pressionsmiddel. Men ellers bestod det meste af ungdomsarbejdet i at oprette studiekredse og skole medlemmerne i partiets ideologi og verdenssyn foruden en bred vifte af selskabelige og sportslige arrangementer, der kunne tiltrække unge af begge køn.

Tabel 1: Medlemstal i politiske ungdomsorganisationer 1920-1939

	Venstres ungdom (VU)	Konservativ ungdom (KU)	Socialdemokratisk ungdom (DsU)
1920	16.800		2000
1921	22.000	11.000	5300
1922	22.600		8004
1923	22.600	10.000	8115
1924	21.000		9652
1925	21.731		9965
1926	22.800	13.000	11.325
1927	23.185		11.545
1928	23.487		10.010
1929	27.411	13.300	10.642
1930	34.388	14.143	12.928
1931	40.704	14.984	13.800
1932	43.182	16.180	14.162
1933	45.033	18.793	16.054
1934	46.149	25.833	20.688
1935	46.726	30.000	23.175
1936	47.894	30.000	25.355
1937	48.268	26.272	27.277
1938	50.232		27.027
1939	53.906	12.600	23.185

Kilder: Haandbog i socialdemokratisk ungdomsarbejde, udarbejdet af Chr. Christiansen & Hans Hansen (1943); Vagn Dybdahl, m.fl., *Krise i Danmark*, København 1975; Verner Sinnbeck (red.), *Liberal Ungdom gennem 50 år*, udg. af Venstres Ungdoms Landsorganisation, 1958; Alfred Bindselev, *Konservatismens historie i Danmark*, København 1937; Mogens Clausen, *Det Konservative Folkepartis Ungdomsorganisation 1932-36*, speciale, Institut for Historie, Københavns Universitet, 1975.

Anmærkning: Socialdemokratisk Ungdomsforbund, som i 1919 havde 10.401 medlemmer, trådte i 1920 ud af Socialdemokratiet, hvorefter man dannede Danmarks socialdemokratiske Ungdom (DsU) samme år.

Officielt stiftedes Venstres Ungdom (VU) i 1908 i Kolding og spredte sig herefter fra det ene sogn til det andet. Fremgangen var især kraftig i årene 1929-32, hvor VU nåede op på 43.182 medlemmer, hvad der gjorde den til Danmarks største politiske ungdomsorganisation. Mange af VU's medlemmer og lokalafdelinger var ligeledes aktive i De Danske Ungdomsforeninger, De Danske Gymnastikforeninger og bakkede helhjertet

op om Det Unge Grænseværn for derigen- nem at styrke danskheden i Sønderjyl- land.²³

En af årsagerne til VU's store medlems- tal var uden tvivl, at lokalforeningerne fun- gere som mødested for unge mennesker med fester og danseballer, i hvilken forbin- delse man ligefrem skelnede mellem "inter- esserede medlemmer" og "balmedlem- mer".²⁴ Kernen i VU's aktiviteter forblev

dog studiekredsarbejdet, der oplevede en kraftig stigning fra 1933, hvad der ikke mindst skyldtes, at den politiske og ideologiske udvikling i Tyskland kom på skemaet; men ellers var det temaer som Venstres og liberalismens historie, nationaløkonomi, kommunestyret, folketings- og landstingsvalg, kirken og skolen samt ikke mindst landborelaterede emner, der optog sindene.

Kernen i den ideologiske skoling var at sikre ungdommens tilslutning til folkestyret og et liberalt samfundssyn, hvorimod man vendte sig skarpt imod kollektivismen, socialisme, statslig regulering og organisationsstyre. I en tale henvendt til ungdommen på landsstævnet i Slagelse den 23.-24. juni 1934 sagde redaktør Wald. Petersen, at "I må kæmpe på flere fronter. Mod socialdemokraterne, der er ulve i fåreklæder, mod nazister og kommunister, der er får i ulveklæder, og mod de ligegyldiges flok, fårene i fåreklæder". Et stort fakkeltog gik gennem byens gader, "en magtfuld demonstration", som det siges, der gjorde et stærkt indtryk i Slagelse, ikke mindst fordi nazisterne en måneds tid forinden havde holdt landsmøde i byen og søgt at give indtryk af, at "de var en mægtig flok".²⁵ VU lagde også afstand til landbrugets protestbevægelser, der havde vist sig at virke opløsende i stedet for samlende, og Konservativ Ungdom (KU) anklagedes i 1934 i VU-bladet *Dansk Folkestyre* for at være "smitte[t] af bevægelserne syd-fra": "KU har altså tilsyneladende forladt det folkestyre og demokrati, som partiformanden, Christmas Møller er tilhænger af ... De troede, de var i pagt med tiden, men tager grundigt fejl! Det unge højres resolution er kommet 100 år for sent".²⁶

På to områder var KU alligevel "i pagt med tiden": Den lod sig inspirere af ideologiske strømninger og handlemåder syd for grænsen, og den var god til at rekruttere nye medlemmer. KU's medlemstal voksede kraftigt fra 1932 til 1935, og det var overvejende underordnede privatfunktionærer, studerende og lærlinge, der sluttede op om bevægelsen. Unge fra arbejderklassen og landbo-

miljøet var der kun få af.²⁷ Som de fleste andre ungdomsorganisationer kunne KU tilbyde fester, studiekredse, foredrag og fællesskab, og fostrede tillige nogle radikale ungtkonservative, der følte sig i tråd med nye strømninger i Europa, eller med landsformanden for KU, Aksel Møllers ord: "Vinden blæser hårdt og brutalt ude i Europa mod marxisme, mod liberalisme. Og den skal komme til at blæse herhjemme som en sand orkan, hvis hver ung, der forstår sin tid, drager konsekvensen heraf og går aktivt med ungtkonservatismen".²⁸

Over for et Europa præget af økonomisk krise, arbejdsløshed og klassekamp satte de (ung)konservative stat og nation i centrum: Af hensyn til produktionen skulle arbejdsroen sikres under en fast statsledelse. Organisationer, der havde "klassekamp og national opløsning på deres program, eller som ved vold vil omstyrte den lovlige orden, kan ikke tolereres, hverken indenfor det økonomiske eller politiske liv".²⁹ Økonomiske og politiske særinteresser burde underordnes det nationale fællesskab, der skulle organiseres efter korporative principper hvilende på "naturbestemt ulighed". I en dansk sammenhæng kritiseredes fagforeningerne for at misbruge deres midler til partipolitiske formål, og socialdemokraterne blev sat i forbindelse med national splittelse, parlamentarisk uduelighed, misundelig klassepolitik og ønsket om at indføre et 'rødt diktatur'. Modsætningerne var hermed trukket skarpt op, og holdt sig ikke kun til ideologiske og verbale udfald.

Flere af de ungtkonservative havde rejst og arbejdet i Europa og ladet sig inspirere af Mussolinis Italien og givetvis også af den aktivisme og handlekraft, som udgik fra dele af den fascistiske og nazistiske ungdom. Modsat tidligere tiders konservative gik KU under valgkampene i 1932 og 1935 på gaden og trængte ind i arbejderkvarterer, der ikke tidligere havde været mål for konservativ agitation. De uddelte i tusindvis af løbesedler og pjecer, satte plakater op, og dagligt kørte de konservative radiobiler med

højtalere igennem gaderne fulgt af ledsager-vogne fyldt med hujende og syngende KU'ere. Kort sagt, KU'erne var med til at forny valgkampen – at gøre den moderne. De udfordrede på skrift, i tale og gennem deres handlinger først og fremmest socialdemokraterne og kommunisterne, hvis ungdomsorganisationer søgte at forstyrre og ødelægge de konservatives (valg)møder. De ungtkonservative svarede igen med mødeværn, også kaldet Stormtropper; et uniformeret korps af unge mænd med en formel ledelses- og kommandostruktur. Det skønnes, at Stormtropperne havde en styrke på ca. 1.700 unge mænd i 1935, og at det hovedsageligt var et københavnerfænomen.

I midten af 1930'erne kom det til flere slagsmål mellem KU'ere og nazister, hvoraf nogle var organiseret i Nationalsocialistisk Ungdom (NSU). De to ungdomskorps lignede hinanden, både hvad angik politisk indhold og udtryksformer, hvad der gjorde deres indbyrdes stridigheder særligt indædt. 40 pct. af DNSAP's medlemmer før besættelsen havde været medlemmer af de Konservative eller KU, mens tallet var helt oppe på 74 pct. for hovedstaden i perioden 1930-35. Der er således ikke tvivl om, at KU's militante og profascistiske fremfærd havde grebet en del unge mennesker, som igen forlod KU og sluttede sig til DNSAP/NSU, da man i slutningen af årtiet valgte at neddrog den kampberedte linje.³⁰

Spændinger mellem de politiske partiers ungdomsafdelinger og moderpartierne var også noget, som Socialdemokratiet kendte til. I 1920 trak det Socialdemokratiske Ungdomsforbund (SUF) sig ud af moderpartiet for sammen med andre venstreorienterede fraktioner at danne DKP. Samtidig oprettedes Danmarks socialdemokratiske Ungdom (DsU), som i begyndelsen kun kunne mønstre nogle få tusinde medlemmer, og i øvrigt var kalkeret efter det tyske Socialdemokratiske ungdomsafdeling. DsU's største og vigtigste opgave var at være en oplysningsorganisation for "den arbejdende ungdom", og få den til at slutte op om Socialdemokratiet.

Skoling i partiets ideologi og indslusning i et politisk fællesskab blev anset som den vigtigste opgave, men skulle også følges op af individuel og kollektiv agitation, "hvis man ikke vil sakke agterud i Kampen om Ungdommen".³¹ Efter den personlige agitation var

“[m]øder – indendørs saavel som udendørs – ofte med forudgaaende Demonstration – den mest anvendte Agitationsform [...] Demonstrationer skal hverken være Skovture, Vandreture eller Begravelsesfølger. Formaalet med en Demonstration er udadtil at give Udtryk for vor Styrke, Fasthed, Sejrsvilje og maalbevidste Indstilling, ved Tempoet, ved Musiken eller Sangene, den skal vække Opsigt og være smuk. Der skal altid forud gøres tilstrækkelig Forreklame blandt vore egne Medlemmer for at faa virkelig Tilslutning. Prøv aldrig paa at arrangere en Demonstration, hvis der ikke med nogenlunde Sikkerhed kan regnes med saa mange Deltagere, at det efter Omstændighederne virker imponerende”.³²

Disse manende ord var ikke tomme fraser, men blev rent faktisk fulgt, hvad vi har kunnet forvise os om ved at følge de socialdemokratiske demonstrationer, der signalerede værdighed, enhed og opbakning.³³ Navnlig lagde man vægt på store velorganiserede masse-møder og ungdomsstævner, gerne med udenlandsk deltagelse, og der opstod i løbet af 1920'erne en sand festkultur med musik, sang, talekor, folkedans, sanglege, osv. Impulserne hertil kom fra Tyskland og Østrig. Ikke mindst fra de stævner, som det tyske ungdomsforbund i årene efter krigen gennemførte i bl.a. Weimar og Bielefeld.

DsU arrangerede demonstrationer og vedtog resolutioner mod den stigende ungdomsarbejdsløshed, og i samarbejde med Landarbejderforbundet søgte man at skaffe forbedringer til landarbejderungdommen. Sammen med Faglig Ungdom deltog DsU i omfattende kampagner for en ny lærlingelov, og den stigende uro i Sønderjylland fra

1933 blev søgt imødegået med flere møder og stævner, hvor man tog afstand fra fascismen og nazismen.

I disse og flere andre sager var DsU helt i overensstemmelse med moderpartiet, men den politiske uro forplantede sig også til de unge socialdemokrater. Demonstrationer til støtte for et demokratisk Spanien og de Spaniensfrivillige var ikke særligt populære i den socialdemokratiske ledelse, og op til valgene i 1932 og 1935 var der mange eksempler på sammenstød mellem unge socialdemokrater, kommunister, ungt konservative og nazister. Og skønt kronologien kan være lidt vanskelig at få rede på, ser det ud til, at det var kommunisterne, der førte an med angreb på socialdemokratiske møder, hvad der hurtigt fik de sidstnævnte til at oprette såkaldte 'ordensværn' og senere udskifte det fredelige DsU-emblem med det uofficielle Trepilemærke efter tysk anti-nazistisk forbillede.

Ordensværnene opstod som en beskyttelse mod kommunisternes voldelige forsøg på at infiltrere de socialdemokratiske møder i forbindelse med valget til Landstinget i 1932, men blev også af DsU-kredsledelsen i København begrundet med fascismens sejrsgang i Europa, som havde vist, "at den danske arbejderungdom for at modstå en eventuel overrumpling også på dette område måtte tage sine forholdsregler".³⁴ Kommunisterne uddelte tryksager og afholdt møder med "venstreindstillede DsU'ere", og gik endog så vidt som til at melde sig ind i DsU for bedre at tale deres sag. DsU reagerede ved at stramme op om disciplinen, brede agitationen ud til lærlinge og arbejdspladserne og advarede i pjecen *Marcher med os* fra oktober 1933 mod at³⁵

"[e]t af tidens mest fremtrædende kendetegn er den gigantiske kamp om ungdommen [...] Kommunisterne har sluttet op i reaktionens forsøg på at komme den socialdemokratiske arbejderbevægelse til livs og drage ungdommen bort fra den. De 17.000 danske kommunister forlanger, at de 660.000 danske social-

demokrater skal danne enhedsfront med dem på grundlag af kommunistiske fordringer, og hetzen mod Socialdemokratiet og partiets ungdom føres med største kraft".

Konflikten med kommunisterne førtes sideløbende med kampen mod Konservativ Ungdom. De ideologiske modsætninger mellem de to ungdomsbevægelser forstærkedes af KU's store medlemsfremgang, og fordi KU i årene 1932-35 søgte at kapre medlemmer blandt arbejderungdom og lærlinge, men også blandt handels- og kontorfunktionærer og medhjælpere. DsU frygtede, at KU skulle "sætte sig" på middelklassens ungdom og dermed blokere for DsU's bestræbelser på at blive en bred folkelig organisation. Et kernepunkt i DsU's propaganda var at afsløre KU's nazistiske og fascistiske tilbøjeligheder. Der var imidlertid også en del DsU'ere, som ønskede en hårdere kurs mod KU, og gav deres mishag til kende ved at forstyrre de konservative møder. Som eksempel kan nævnes et møde afholdt den 3. september 1933 på Langelands Plads. Ifølge *Konservativ Ungdoms* referat af begivenhederne havde unge fra DsU "overmalet de omkringliggende gader med trepilemærket og påsmurt den store tallerstol et hagekors". Under selve mødet "mængede" de fremmødte DsU'ere sig med kommunister, der også var mødt op. De angreb derefter "arm i arm" de konservative mødedeltagere, hvoraf flere blev gennempreglet eller lemlæstet, før KU's stormtropper fik situationen under kontrol.³⁶

Andre lignende episoder fulgte, og efter et voldsomt sammenstød mellem på den ene side KU og på den anden side DsU og kommunisterne i september 1934, enedes DsU-Forbundet og Københavnerkredsen om at tage kraftigt afstand fra anvendelsen af vold i den politiske kamp og at opløse Ordensværnet, hvad der fik til følge, at utilfredse DsU'ere meldte sig ud og dannede "Alarm-Gruppen", og sammen med andre unge fra DsU deltog man i en enhedsfrontdemonstration den 13. januar 1935 vendt

mod fascismen. Forbundsledelsen svarede igen ved at ekskludere adskillige DsU'ere og understregede, at man ikke tolererede nogen form for samarbejde med DKP/DKU. Flere af de ekskluderede søgte senere tilbage til DsU, og efter 1935 er der tydelige tegn på, at de voldelige konfrontationer mellem de politiske ungdomsbevægelser var på retur. Det skyldes ikke kun DsU's resolute indgriben, men beror nok så meget på Socialdemokratiets overbevisende valgsejr i 1935, der blev opfattet som en sejr for DsU's demokratiske metoder, alt imens konservative kredse tillagde KU skylden for valgnederlaget pga. dens militante opførsel. Samtidig var kommunisterne slået ind på folkefrontsstrategien ensbetydende med en mere forsonlig holdning til Socialdemokratiet (se figur 1). Hverken KU eller DKP blev i samme grad som tidligere anset som en trussel i kampen om ungdommen, og med nazisternes fremmarch rettedes blikket mod en ny fare.

Under påvirkning af de politiske spændinger ude i Europa var interaktionen mellem VU, DKP/DKU, KU og DsU stærkt medvirkende til, at ungdomsorganisationerne ekspanderede kraftigt i 1930'erne og udviklede sig til egentlige politiske masseorganisationer. De politiske ungdomsbevægelser gik aktivt ind i de politiske partiers kamp om vælgerne, og blev toneangivende i fornyelsen af valgkampen og den politiske massemobilisering. Dermed fulgte ikke kun politiske masseoptrin og en hidtil uset mobilisering af følelser og kollektive identiteter, men også en udbredt brug af vold som politisk middel. Volden blev inddæmnet før den kom ud af kontrol, men blev igen taget op som del af modstanden under den tyske besættelse af Danmark.

Ungdom og modstand under Anden Verdenskrig

I begyndelsen af besættelsen havde danskerne kollektive aktioner til formål at styrke det nationale fællesskab, eller de rettede sig



mod de danske nazister. Mishagsytringer over for besættelsesmagten forekom, men i almindelighed holdt befolkningen sig afventende, og lod ellers deres utilfredshed komme til syne i ly af mere hverdagsagtige sammentræf, alsangsrørelser, sportsarrangementer og kongens fødselsdag.³⁷ I september 1940 stiftedes Dansk Ungdomssamvirke, en paraplyorganisation for landets ungdomsforeninger, der under ledelse af Hal Koch blev en stærk fortaler for national samling og et vigtigt holdningsmæssigt bolværk mod nazificeringen.³⁸

Disse passive modstandsformer blev i slutningen af 1941 afløst af en mere offensiv fremfærd anført af en flok studenter, som tirsdag den 24. november 1941, samme dag som udenrigsminister Scavenius rejste til Berlin for at underskrive Antikomintern-



Deltagere i atommarchen fra Holbæk til København i 1962. Den Kolde Krig skabte interne spændinger i den danske befolkning. Især optrapningen af det atomare våbenkapløb mellem Øst og Vest mobiliserede i tusindvis af unge mennesker, der fandt sammen i Kampagnen mod Atomvåben.

pagten, samledes på Amalienborg Slotsplads, hvor de sang "Ja, vi elsker dette landet" og udbragte et leve for kongen.³⁹ Demonstrationen var helt klart en politisk kritik af regeringens samarbejdslinje båret frem af konservative studentermiljøer anført af en gruppe regensianere med ståsted i Dansk Samling.⁴⁰ Studenternes opråb blev duplikeret i titusindvis og spredt over landet. Mange af de implicerede studenter gik senere ind i illegalt arbejde.

Det var også de unge mænd, som fra 1942 i stigende grad lod sig indrullere i modstandsbevægelsen via bestemte "gennemgangsmiljøer" og i kraft af "kæderekruttering". For de mere venstreorienterede drejede det sig om DKP's organisationer og kommunistisk dominerede arbejdspladser, mens mange borgerlige modstandsfolk re-

krutteredes gennem idrætsklubber, spejderkorps, Sct. Georgs-gilder, terrænsportsforeninger, Det Frie Norden, Dansk Samling, ol.⁴¹

August-oprøret i 1943 og folkestrejkerne i 1944 involverede mange unge mænd, især som deltagere i de hårde gadeuroligheder, og da antallet af faldne og henrettede frihedskæmpere blev gjort op, viste der sig en betydelig overvægt af unge mænd.⁴² Om ungdommens indsats under krigen skrev således Konservativ Ungdoms formand, Poul Møller, i april 1945, at "[n]år krigen er forbi, kommer disse unge, der tog kampen fuldt og helt, blot med *eet krav*, ikke et uopfyldeligt ønske om rigdom og velstand, ikke et krav om opgør og udrensning; men simpelthen med kravet om *medbestemmelse* i nationens anliggender".⁴³ Et udtryk for

**Tabel 2: Dominerende stridspunkter i kollektive aktioner 1946-2005
(antal begivenheder i pct)**

	1946-50	1951-55	1956-60	1961-65	1966-70	1971-75	1976-80	1981-85
Politik – udland	13,8	10,0	12,3	28,7	34,9	15,5	7,1	12,3
Fredssagen	11,5	20,0	7,7	9,1	2,3	0,4	3,5	7,8
Atomvåben			9,2	19,6			1,2	5,5
Fællesmarked				0,7		4,8	2,9	1,8
Indvandrere/ flygtninge			3,1		1,1	0,4		6,8
Muslimere/islam								
Politik-indland	25,3	14,0	12,3	7,0	3,4	1,6	4,7	5,9
Levevilkår	18,4	14,0	3,1	1,4	1,5	2,4		0,5
Arbejdsmarked	14,9	20,0	24,6	8,4	7,7	17,9	36,5	26,0
Forsvaret-intern	3,4	10,0	1,5	2,1	5,4	2,0	0,6	
Boligforhold	4,6		1,5	0,7	6,1	10,0	4,1	9,1
Uddannelse	1,1	2,0	3,1	2,8	19,2	13,5	16,5	5,5
Fisk/landbrug		4,0		2,8		4,0	3,6	1,4
Religion				2,8	0,8	2,8		0,9
Køn/abort					4,2	5,2	1,2	1,8
Ungdomsgruppe			18,5	7,0	4,6	0,4	0,6	3,7
Højreradikale								
Miljø					2,3	4,8	2,9	4,1
Atomkraft							5,3	0,9
Kulturpolitik					1,9	0,4		0,5
Institutioner					1,2	5,6	3,0	2,3
Øvrige	6,9	6,0	3,1	7,0	3,5	8,4	6,4	3,3
Total i pct	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal begivenheder	87	50	65	143	261	251	170	219
Antal deltagere	1.638,390	216,560	324,130	316,205	457,605	972,760	1.170,960	2.517,410

Kilde: Protest-Database-DK 1946-2005.

denne vilje til demokrati blev fakkeltøget 17. maj 1945, der næsten samlede 100.000 unge. Bag arrangementet stod Dansk Ungdomssamvirke, DsU, Dansk Samlings Ung-

domsgruppe, Konservativ Ungdom samt DKU, og på Christiansborg Slotsplads talte den fungerende statsminister, socialdemokraten Wilhelm Buhl. Der blev sagt mange

1986-90	1991-95	1996-00	2001-05
20,6	13,7	13,3	34,3
2,4			1,0
4,2	1,4		
1,8	1,4		
15,8	20,5	18,7	16,2
	2,7		5,1
4,2	9,6	12,0	11,1
3,0	1,4	1,3	
5,5	9,6	5,3	1,0
1,2	2,7	1,3	
13,9			3,0
4,2	6,8	4,0	7,1
1,8	4,1	2,7	
1,2		2,7	2,0
0,6	1,4	1,3	3,0
1,8	1,4	6,7	2,0
0,6	8,2	6,7	1,0
4,8	2,7	4,0	2,0
0,6			
0,6	1,4		
3,0	4,1	4,0	4,0
7,4	6,9	16,0	7,0
100	100	100	100
165	73	75	99
974,250	514,235	582,860	734,375

smukke ord om ungdommens offervilje under krigen, hvorimod der ikke blev nævnt noget om ungdommens ønsker om sociale forbedringer, mere lige adgang til de højere

uddannelser, demokratisering af værnene og frem for alt ungdommens forventninger til udvidet valgret.⁴⁴

På trods af, at Danmark ved krigens afslutning havde verdens højeste valgretsalder – 25 år til Folketinget og 35 år til Landstinget – skal vi helt frem til 1953, før valgretsalderen til Folketinget blev sat ned til 23 år og 21 år i 1961. Ungdommens interesser var efter krigen (af årsager vi ikke her skal komme ind på) blevet kørt ud på et sidespor, og forsøg på en opposition båret frem af ungdommen blev hurtigt inddæmmede af de etablerede politiske institutioner, eller som det er blevet formuleret af historikeren Hans Sode-Madsen, “et spirende ungdomsoprør sprang en generation over”.⁴⁵ Ungdomsoprøret kom, men det varede næsten et kvart århundrede. Det betyder imidlertid ikke, at ungdommen ikke deltog i tidens politiske konflikter. Tabel 2 giver således et indirekte indtryk af ungdommens politiske engagement, som frem til 1968 især var mærkbar inden for kategorierne ‘politik-udland, fredssagen og atomvåben’.

Den Kolde Krig skabte interne spændinger i den danske befolkning. Modstanden mod Danmarks tilslutning til Atlantpagten og Vesttysklands genoprustning var stor, og fredsbevægelser skød op mange steder i landet. Især optrapningen af det atomare våbenkapløb mellem Øst og Vest mobiliserede i tusindvis af unge mennesker, der fandt sammen i Kampagnen mod Atomvåben. Da supermagterne i august 1963 indgik en aftale om stop for atmosfæriske prøvesprængninger, svækkedes befolkningens interesse for atomspørgsmålet, og i stedet rettedes opmærksomheden mod USA's krig i Vietnam.⁴⁶ Skønt Kampagnen mod Atomvåben og Vietnambevægelsen rekrutterede mange unge, kan de ikke opfattes som egentlige ungdomsbevægelser; først med studenteroprøret i 1968 blev ungdomsbevægelserne på ny en drivende kraft i samfundsudviklingen.

Ungdomsoprøret i 1968

Konfliktopsvinget i 1968 var ikke en tilfældighed, men kan delvis ses som en udløber af danskernes engagement i internationale konflikter, ikke mindst Vietnamkrigen, og den inspiration man kunne hente i andre lande, hvor studenter og andre ungdomsgrupper vendte deres vrede mod de etablerede institutioner.⁴⁷ Kort tid efter at studenter i Frankrig og Tyskland havde besat deres universiteter, demonstrerede danske studenter den 21. marts 1968 under parolerne: "Demokrati på arbejdspladsen – bryd med professorvældet – medbestemmelsesret", og i månederne derefter bredte oprøret sig fra det ene institut til det andet og fra den ene læreanstalt til den anden. Hvad som herefter fulgte er kendt i store træk og skal ikke gentages her, i stedet fokuserer vi på de benyttede aktionsformer og følgerne af '68'.⁴⁸

Den kollektive protestaktion i form af institutbesættelser, undervisningsbojkot og selvfølgelig den klassiske demonstration viste sig yderst anvendelig til at opnå indrømmelser og skabe reformer.⁴⁹ På Københavns og Aarhus universiteter samt mange andre læreanstalter opnåede de studerende større medindflydelse og en modernisering af undervisningsformerne. Der udvikledes flere steder et samarbejde mellem de studerende og folk på arbejdspladserne, hvad der udmøntede sig i adskillige rapporter om arbejdsforhold blandt malere, murere, slagteriarbejdere, bryggeriarbejdere, syersker, m.fl., ligesom opmærksomheden rettede sig mod forureningen af omgivelserne.⁵⁰

De universitetsstuderendes aktioner vakte stor opmærksomhed i offentligheden og bredte sig til de arkitektstuderende, pædagogstuderende, studerende på Danmarks Biblioteksskole, teknikumstuderende, studerende ved Handelshøjskolen, sygeplejersker, gymnasieleverne, HF-studerende og eleverne i folkeskolen. Kravene, de fremførte, drejede sig overvejende om større medbestemmelse i undervisningen og bedre økonomiske vilkår. I begyndelsen skabte det en del furore på de enkelte undervisningssteder,

men med tiden lærte både administratoren, undervisere, studerende og elever at balancere deres interesser vel vidende, at introduktionen af demonstrationer, besættelser og undervisningsbojkot for en tid havde forrykket magtbalancen til de studerendes fordel.

Mange af studenterne deltog i Vietnambevægelsen, men var også aktive i 1960'ernes boligaktioner.⁵¹ I februar 1969 ryddede politiet ved hjælp af bulldozere en kondemneret ejendom – omtalt som 'Republikken Sofiegården' – der var blevet sat i stand af en flok unge mennesker. Dagen efter rydningen indkaldte beboerne til et offentligt møde, hvor de fremlagde et manifest for de senere boligaktioner.⁵²

"Vi vil gennem direkte aktion påvise mangler ved den førte boligpolitik. Vi vil opstille og afprøve alternative boligmiljøer, hvori beboerne har størst mulig indflydelse på dets udformning. Vi vil opfordre alle til at tage sagen i deres egen hånd".

Nogle af beboerne valgte at indlede et samarbejde med kommunen om genhusning og kollegiebyggeri på grunden, mens andre gav sig til at besætte og oprette flere såkaldte "gårde" (Hudegården, Nordstjernen, Jægergården, Tømrergården, m.v.) og blev, i takt med at flere kom til, kendt under navnet Slumstormerbevægelsen.

I løbet af sin relativt korte levetid kom bevægelsen til at omfatte et større antal yngre mennesker, hvoraf de fleste, til forskel fra beboerne i Sofiegården, ikke var tilknyttet uddannelsessektoren. Mange var blot unge uden bolig samt flippere og stofmisbrugere, der fik lov til at befolke husene uden at tage større del i slumstormeriet som politisk projekt. Hippier og ungdomsoprørere samt aktivister fra venstrefløjen bidrog med politiske visioner om skabelsen af alternative samfund under inspiration fra Mao's tanker og urbane bevægelser i andre lande som De Sorte Pantere i USA. De opfattede bevægelsen som en politisk hand-

ling, hvorigennem man søgte at etablere selvorganiserede og selvstyrede områder som en "revolutionær ø i et kapitalistisk hav" ... "[vi] vil skabe befriede områder, hvor vi selv kan leve på vores egne betingelser og fortsætte oprøret".⁵³

Med base i de besatte huse udførtes i løbet af 1971 flere aktioner for selvstyrende områder, bedre miljø, bilfri by, m.v. for at kulminere i den store "Septemberoffensiv", en uge med en stribe af besættelser, symboliske blokader, demonstrationer og hændelser i forsøget på at starte en "boligrevolte" og bringe boligdiskussionen op på et mere generelt politisk plan. Men kort tid efter Septemberoffensiven sprængtes Slumstormerbevægelsen: En gruppe, der ikke ønskede politisk skoling og stram organisering, flyttede til 'Christiania', en anden oprettede den dogmatiske Marxistisk-Leninistisk Enhedsfront, mens en tredje arbejdede videre i lokalområdet i bestræbelserne på at forbedre bolig- og levevilkårene. Denne sidstnævnte gruppe var i 1973 med til at danne Nørrebro Beboeraktion.⁵⁴ En begivenhed, som især var med til at gøre de københavnske husbesættere berømte, fandt sted da en gruppe beboere fra Christianshavn i sommeren 1971 væltede et stykke plankeværk og etablerede en legeplads i et hjørne af et netop rømmet kaserneområde. Aktionen gjorde periodens ungdomsoprørere opmærksomme på det 34 ha. store forladte område og dets muligheder, hvorefter hippier, flippere, hjemløse slumstormere m.fl. strømmede til for at opbygge et anderledes samfund, der blev kendt som 'Fristaden Christiania'.⁵⁵

Beboerne i de besatte huse i og uden for Christiania eksperimenterede med fællesøkonomi, andre samlivsformer, og adskillige involverede sig også i kampen for et bedre miljø. En af de første egentlige miljøaktioner fandt sted den 6. oktober 1968, da et demonstrationstog protesterede foran Gladsaxe Rådhus mod "lortevandet i Utterslev Mose". Flere miljøgrupper i det indre København demonstrerede mod "bilos og bil-

støj", og oprettelsen af miljøorganisationen NOAH i marts 1969 gik ikke stille for sig: Under afslutningen på det årlige seminar af foreningen 'Naturhistoriske Onsdags Aftener' (NOA) med deltagelse af professorer, politikere, overlæger og andre miljøinteresserede, entrede en flok studenter pludselig lokalet. De oplyste, at dørene til salen var blevet lukket udefra, og at ventilationsanlægget var blevet slukket. Ti skraldespande med affald blev antændt og overhældt med væske, så en stinkende røg bredte sig. Derefter fulgte yderligere en række provokationer, der endte med, at en vildand, der var blevet overhældt med fed spildolie, fik hovedet kappet af, mens blodet pumpede ud over æresgæster og pandedeltagere.⁵⁶

Denne happening blev starten på miljøorganisationen NOAH, som udover de mere direkte aktioner som ovennævnte benyttede udstillinger, foredrag, spørgeskemaer, publikationer og plakater for at gøre befolkningen opmærksom på forureningens omfang. Den 31. januar 1974 stod Organisationen til Oplysning om Atomkraft (OOA) frem for offentligheden. OOA kunne allerede den 16. april overrække handelsminister Poul Nyboe Andersen en protestadresse vendt mod atom-hastværket og med krav om en tre-årig udsættelse af beslutningen om, hvor de første atomkraftværker skulle placeres.

Den tidlige miljøbevægelse fik med sine aktioner sat miljøet på den politiske dagsorden og igangsatte en lang række aktiviteter, der øgede befolkningens interesse for og viden om miljøspørgsmål og ligeledes såede de første spirer til økologisk jordbrug og produktionskollektiver, som dog først rigtigt kom i gang i slutningen af 1970erne.⁵⁷ Miljøbevægelsen udsprang af studenteroprøret, men fusionerede også med dele af den nye kvindebevægelse, der var på hastig fremmarch.

Som i tilfældet med miljøbevægelsen åbnede Rødstrømpebevægelsen med en opsigtsvækkende aktion. Aviserne havde advaret om, at militante "rødstrømper" den 8.

april 1970 ville chikanere Livgarden på Kongens Nytorv. På dagen passerede Livgarden uantastet Kongens Nytorv spillende 'Pippi Langstrømpe', mens ca. 15 unge kvinder marcherede ned af Strøget med plakater og transparenter om kvindekamp. De var klædt ud som det stereotype kvindeideal med røde balloner i kæmpe brystholdere, nylonparykker og kunstige øjenvipper og råbte slagord mod mode- og kosmetikforretningerne. På Rådhuspladsen afklædte de sig de kvindelige attributter og smed dem i en skraldepose, hvorpå der stod skrevet: 'Hold Danmark ren'.⁵⁸ Dermed var den tredje epoke i kvindekampen skudt i gang. Inspirationen kom dels fra den traditionelle danske kvindebevægelse, de foregående års aktioner og debatter og dels fra kvindebevægelser i udlandet.

Kort tid efter Strøgaktionen fulgte flere aktioner. Den 14. april demonstreredes mod Miss Danmark-kåringen i Palmehaven, og den 1. maj, lige før Thomas Nielsen skulle tale på socialdemokraternes møde om 'Lighed i 70'erne' og 'Demokrati i hverdagen', sprang fire kvinder op på talerstolen, hvorfra de proklamerede: "Vi kræver ligeløn nu, vi vil ikke vente 100 år på vores ret ...". Kvinderne blev hurtigt fjernet fra talerstolen, mens andre rødstrømper holdt talen til ende gennem en megafon. Nu skulle kvindernes forhold frem i lyset, og i løbet af sommeren begyndte rødstrømper at tage ud til møder og holde foredrag og deltage i debatter. Det som i de første år optog bevægelsen var ligelønskravet, retten til fri abort og kampen mod EF, men der blev også tid til kritik af Mors Dag og forholdene på universiteterne, mod kvinders udnyttelse i reklamen, besættelse af bladet EVA, en kvindelejr på Femø, alt imens 30 kvinder den 15. september 1971 besatte nogle forfaldne ejendomme i København, som derefter indrettede til Kvindehus og kvindekollektiv.

Rødstrømperne nåede i kraft af deres grænseoverskridende aktioner og en omfattende pressedækning ud til en bred offentlighed.⁵⁹

"Det der mobiliserede – både tilslutning og modstand – var formentlig en kombination af indhold og stil: Gennem selve det, at disse unge kvinder aktionerede og gjorde ting, som piger ikke forventedes at gøre, skabte og viderebragte de selv et nyt kvindebillede: den aktive, fanden-i-voldske unge kvinde, der turde sige autoriteterne imod; og som kritiserede både de magtfulde mænd og deres egne unge kammerater og kærester. *Aktionen blev på den måde i sig selv en del af budskabet.* Selve aktionsformen må betragtes som en del af nybruddet, nytænkningen".

Studenterbevægelsen, slumstormerne, miljøkæmperne og rødstrømperne hørte til nogle af de mest toneangivende bevægelser, men de var bestemt ikke ene om at benytte kollektive aktioner. Militærnægtere, kunstnere, religiøst sindede, handicappede, enlige fædre, homofile, landmænd, indsatte i fængslerne og mange andre grupper søgte at tiltrække sig politikernes og offentlighedens opmærksomhed båret frem af nogle spektakulære aktioner.

Retrospektivt kan vi se, at 1968-bølgen mobiliserede nye sektorer og nye grupper og udvidede den politiske aktivisme og deltagelse. Nye samfundsproblemer diskuteredes i det offentlige rum og almindelige mennesker engageredes i udenrigspolitik. Ikke mindst i situationen i tredje verdens-lande, ligesom nye ideologiske holdninger vandt indpas blandt de yngre generationer.⁶⁰ Lise Tøgeby kan således konkludere, at "der i løbet af 1970'erne og 1980'erne er sket en kvalitativ ændring af kvinders politiske bevidsthed. Kvinder er blevet mere politiserede og de er blevet mere venstreorienterede. Man kan med en vis rimelighed sige, at der er sket et kulturskift [...] Målene blev udstukket af den nye kvindebevægelse, og mobiliseringen blev kanaliseret gennem de tætte sociale netværk på de store uddannelsesinstitutioner".⁶¹

Bevægelserne, organisationerne og demonstrationerne videreførte, domesticerede og standardiserede 1960'ernes aktionsreper-



Gymnasieelever demonstrerer mod fraværscirkulæret i 1979. Skole- og gymnasieelever og andre uddannelsessøgende, formåede i årene 1973-84, med en genoplussen i begyndelsen af årtusindskiftet, at samle i titusindvis i protest mod de sidende regeringers undervisningsreformer og nedskæringspolitik.

toire og dermed befolkningens deltagelse i den demokratiske proces. En proces, som flere unge fra 1978 kunne deltage i som helt almindelige vælgere, da valgretsaldern, som følge af tidens venstredrejning og ændrede holdning til 'ungdommen', nu blev sænket, så den matchede myndighedsaldern, dvs. til de nuværende 18 år.⁶²

Som jeg flere steder er kommet med eksempler på, opstod mange af bevægelserne akkompagneret af overraskende aktioner og happenings, det er imidlertid også en kendsgerning, at efter nogle år med udadvendte direkte aktioner institutionaliseredes og professionaliseredes bevægelserne. Studenterbevægelsen, slumstormerne, miljøkæmperne, rødstrømperne og andre bevæ-

gelser trak sig gradvist fra gaderne for i stedet at indlede et samarbejde med myndighederne og de etablerede institutioner. Men som det fremgår af tabel 2, omfattede denne tendens langt fra alle. Ungdomsoprøret havde sat gang i en proces, som ikke let lod sig stoppe.

Ungdomsbevægelser i 1980'erne og 1990'erne

Christianitterne var travlt optaget af at opbygge et alternativt samfund, og Nørrebro Beboeraktion og andre beboerbevægelser var mere indstillet på dialog og forhandling end konfrontation. Vendepunktet blev kampen om Byggeren på Nørrebro.⁶³ I marts

1980 sendte Københavns Kommune håndværkere assisteret af politi ind for at rydde den selvbestaltede byggelegeplads og fristed for kvarterets børn og voksne. Aktionen udviklede sig til en næsten to uger lang opstand med omfattende barrikadebyggeri, demonstrationer, forsamlingsforbud og sammenstød med mange anholdte og tilskadekomne.

Under urolighederne var der kommet mange yngre mennesker til fra det meste af København. Flere af disse tog senere i 1981 del i de aktioner og husbesættelser, som indledte periodens anden store husbesætter- og ungdomsbewægelse, der også blev omtalt som BZ-bevægelsen. Egentlig begyndte det i Holland, nærmere betegnet Amsterdam, i begyndelsen af 1980, hvorfra ungdomsbesættelserne spredte sig til Zürich og nåede Vesttyskland i det første kvartal af 1981 og København i oktober måned, hvor aktivisterne overtog aktionsformer, symboler og paroler fra deres udenlandske ligesindede.⁶⁴ I de første år af BZ-bevægelsens historie fra 1981 til 1983 var husbesætterkonflikten og reaktioner på politiets indgriben klart dominerende temaer for BZ'ernes aktioner. Men på få år udviklede BZ'erne sig til en internationalt orienteret bevægelse, for efter 1990 at engagere sig kraftigt i anti-racistiske protester og fra 1993 i miljøsager. Det betyder imidlertid ikke, at BZ-bevægelsen ophørte med at være en husbesætterbevægelse efter 1983. Bevægelsen havde perioden igennem sit tyngdepunkt i de besatte huse, og der er en tydelig sammenhæng mellem det samlede antal aktioner over tid og BZ-bevægelsens styrke i de besatte huse. Med lidt andre ord, de mere permanent besatte huse udgjorde organisatoriske knudepunkter i det netværk, hvorfra man planlagde, koordinerede og gennemførte udadrettede politiske aktiviteter.

Den sidste fase af BZ-bevægelsens historie kendetegnedes af en kraftig demobilisering, hovedsageligt som følge af myndighedernes indgreb over for de besatte huse i 1990.

Langt de fleste BZ-aktioner var små, og

kun undtagelsesvis kom det til demonstrationer med flere tusinde deltagere. Anderledes forholdt det sig med skole- og gymnasieelever og andre uddannelsessøgende, der i årene 1973-84, med en genopblussen i begyndelsen af årtusindskiftet, formåede at samle i titusindvis i protest mod de siddende regerings undervisningsreformer og nedskæringspolitik. Forudsætningerne for denne omfattende mobilisering går tilbage til studenteroprøret, men mere direkte til etableringen af Danske Gymnasieelevers Sammenslutning (DGS) og Landsorganisationen af Elever (LOE) i henholdsvis 1965 og 1969. Til at begynde med søgte de at gøre deres indflydelse gældende inden for rammerne af de formelle politiske kanaler, men da det ikke gav de forventede resultater, greb man til andre pressionsmidler ud over demonstrationen, der blev en fast bestanddel under de hyppige aktionsdage og protestkampagner.⁶⁵ Mens besættelsen af universitetsinstitutter blev anvendt af de første studenteroprørere, gjorde lærlingene brug af faglige blokader, mens skoleeleverne kollektivt forlod undervisningen og gymnasieeleverne flyttede ind på skolen og fortsatte undervisningen. Til disse aktionsformer kan føjes forskellige happenings, besættelser af ministerier, spis-billigt-aktioner, mv. Erfaringerne fra den kontinuerlige aktionskultur på uddannelsesområdet blev nedfældet i organisationernes arkiver og holdt lederne aktionsvante og "modvirkede konsekvenserne af at basisaktivisterne i elevrådet blev udskiftet".⁶⁶

Uddannelsesprotesterne lagde pres på politikerne og formåede at moderere reformerne og begrænse nedskæringer. Desuden var de med til at sætte hele uddannelsessystemet på den politiske dagsorden. Det samme kan til en vis grad siges om BZ-bevægelsen, der ikke kunne forhindre statens og markedets omkalfatring af den urbane infrastruktur, men alligevel fik skabt sociale frirum og rejst diskussioner om miljø, feminisme, byplanlægning, international solidaritet og antiracisme. Sidstnævnte aspekt henviser til den antiracistiske bevægelse, der opstod i mid-

ten af 1980'erne som en reaktion på en fremmedfjendsk bevægelse med deltagelse af højrenationale og nynazister.⁶⁷ Hverken den fremmedfjendske eller den antiracistiske bevægelse kan opfattes som deciderede ungdomsbevægelser. På trods af, at de tiltrak mange unge mennesker, heriblandt ikke så få med indvandrerbaggrund, der som enkeltindivider og som medlemmer af forskellige indvandrerorganisationer blev en del af den antiracistiske koalition.

Indvandrerungdom i bevægelse

Når jeg ikke ligestiller 1980'ernes husbesættelsesbevægelser eller de omfattende uddannelsesprotester med ungdomsoprøret i '68', er det fordi de videreførte et allerede kendt repertoire af aktionsformer og konfronteredes med en offentlighed og et politisk system, som var klar til at inddæmme protesterne. Fra midten af 1990'erne trådte der dog en ny ungdomsgruppe ind på den politiske arena, der frembragte rystelser i det danske samfund og fik stor indflydelse på danskernes selvforståelse, dansk politik og omverdenens syn på Danmark. Det drejer sig om unge med indvandrerbaggrund, hvis 'ungdomsoprør' har slående ligheder med 68-oprøret på det personlige og samfundsmæssige plan.⁶⁸

Både kvantitative og kvalitative undersøgelser har vist, at unge med indvandrerbaggrund har taget islam til sig og praktiserer islam på en anden måde end deres forældre. De unges tilgang til islam er langt mere intellektuel end deres forældres, og de investerer en del mere tid i at tilegne sig viden om islam. Endvidere tillægger de unge islam en større betydning i deres daglige omgangsformer, og når talen falder på ægteskab, familieliv og politiske spørgsmål. Især det sidste aspekt kommer til udtryk i de mange demonstrationer med deltagelse af flygtninge og indvandrere (se tabel 2), og de muslimske ungdomsforeningers større synlighed i offentligheden.⁶⁹

For det første kan vi konstatere, at ind-

vandrere i højere grad end danskere deltog i demonstrationer. Ser vi herefter på de sociale karakteristika, som kendetegner de aktive indvandrere, drejer det sig om veluddannede, venstreorienterede yngre mennesker, som er godt integreret i det danske samfund og endvidere deltager aktivt i det formelle politiske system. Med andre ord, det er ikke de socialt, økonomisk eller på anden vis marginaliserede unge indvandrere, som griber til ukonventionelle politiske handlinger, men derimod de politisk og religiøst bevidste, som udtrykker deres utilfredshed med forholdene i Danmark og samtidig udviser solidaritet med tros- og meningsfæller i udlandet. Langt de fleste demonstrationer foregik i ro og orden, men der er også eksempler på, at de unge udøvede hærværk og stødte sammen med politiet. Det skete flere gange i 1990'erne, og senest i februar 2008 bredte nogle uroligheder på Nørrebro sig til andre københavnske kvarterer og forstæder og siden til andre byer i provinsen.⁷⁰ Som begrundelse for deres protester angav de unge ofte, at de følte sig chikaneret og ydmyget af politiet, et fænomen der kendes fra andre europæiske storbyer.⁷¹

En del af de unge var ligeledes aktive i diverse foreninger. Nogle af disse foreninger var oprettet og drevet af forældregenerationen, men i løbet af 1990'erne opstod der stadig flere egentlige ungdomsorganisationer. De fleste havde som formål at samle de unge omkring nogle kulturelle, sociale, sportslige og uddannelsesmæssige aktiviteter. Nogle af foreningerne tog også mere kontroversielle emner op og engagerede sig i religiøse og politiske spørgsmål, ligesom der blev stillet skarpt på generationskonflikter mellem de unge og deres forældre, herunder unge minoritetskvindes muligheder i det danske samfund. Det har siden vist sig, at flere af de yngre og veluddannede kvinder med stor selvbevidsthed deltog aktivt i den offentlige diskussion, og enkelte gjorde siden karriere i det danske politiske system, hvad der udløste stort postyr.⁷²

En vigtig drivkraft for mange af de unge



I efteråret 1981 blev Initiativ'-gruppen for et Ungdomshus dannet. I foråret 1982 udviklede dele af gruppen sig til BZ-brigaden. En husbesætterbevægelse i lighed med samtidige bevægelser i resten af Europa.

– ikke mindst kvinderne – var religion, og det vil overvejende sige islam (ligheden med ungdomsoprørets socialistiske ideologi er her slående). Fra midten af 1980'erne og fremefter oprettedes adskillige muslimske ungdomsorganisationer, hvoraf flere kan nævnes: Muslim Youth League (etableret 1986), Foreningen af Studerende Muslimer (FASM 1988), Organisationen for Pakistanske Studerende og Akademikere (OPSA 1993), Hizb ut-Tahrir (1994), Muslimsk Ungdom i Danmark (MUNIDA 1995), Danmarks Forenede Cybermuslimer (DFC 1998), The Network (2001) og Muslimer i Dialog (2003). Disse og andre muslimske ungdomsorganisationer – heriblandt et stort antal uformelle religiøse studiegrupper – er med til at cementere billedet af en islamisk ungdom i bevægelse. Flere af dem har rod i studentermiljøet, og der er ikke tvivl

om, at det er de veluddannede, der fører an.

Der er her ikke plads til at gå i detaljer med de enkelte organisationer, et par af dem skal dog nævnes. Den første er Hizb ut-Tahrir, der har sat sindene i kog med sine demonstrationer, opråb og militante retorik – hvilket har fået politikere til at kræve bevægelsen forbudt.⁷³ Om det er vejen frem, kan man nok have sin tvivl, for som en ung muslimsk mand, der færdes i de kredse i København, hvor Hizb ut-Tahrir er aktiv, siger: “Hizb ut-Tahrir er ligesom en bande. De tilbyder et sammenhold og en identitet i opposition til samfundet, hvilket bare forstørres, hver gang man bliver angrebet. Det er den samme effekt som med de unge fra Ungdomshuset”.⁷⁴ En anden muslimsk ungdomsorganisation, MUNIDA, er mere indadvendt og tilbyder en islamisk tilgang til dagligdagen og lægger vægt på “at bidra-

ge på en fornuftig måde til det samfund vi lever i og ved at have gode relationer til ethvert individ". Landskabet af politisk-muslimske ungdomsorganisationer er varieret og mangfoldigt, og der er stor forskel på foreningernes fokus og politiske profil. Sammenfattende kan man sige, at ungdomsorganisationerne for manges vedkommende repræsenterer en offensiv og aktiv islam, men langt de fleste er moderate og arbejder på en ligeværdig dialog mellem muslimer og ikke-muslimer.

Et fællestræk for de islamiske ungdomsbevægelser og ungdomsorganisationer er deres internationale forankring. Mange unge har fra barnsben deltaget i aktiviteter i familien og i moskeen, som rækker ind i det transnationale felt, der får yderligere næring af det islamiske *umma*-begreb. *Umma*-begrebet udtrykker en vigtig kollektiv dimension i islam og henviser til ideen om et internationalt muslimsk fællesskab, der overskrider nationale og etniske grænser.⁷⁵ Flere af ungdomsforeningernes medlemmer rejser til konferencer i Sverige, Norge, Tyskland, England og Holland og arrangerer studieture til muslimske lande som Tyrkiet, Pakistan og Jordan. Dertil kommer, at unge muslimer er flittige brugere af nettet til at hente oplysninger om islam og til at diskutere med åndsfæller i ind- og udland. Denne individuelle surfing på nettet understøttes af platformen Danmarks Forenede Cybermuslimer, der blev stiftet i 1998 efter svensk forbillede.⁷⁶

En af de væsentligste årsager til, at især de muslimske ungdomsorganisationer har vakt så meget postyr og vækket til modstand skyldes givetvis, at der i årenes løb er opstået en række nationale og internationale kriser, der for alvor har sat islam på dagsordenen. Det begyndte med Salman Rushdie-affæren i 1988-89 efterfulgt af terrorangrebet på World Trade Center i 2001, den såkaldte "tørklædesag" i 2003-04 og sidst, men ikke mindst, Muhammed-krisen i 2006. Dertil kan føjes krigerne i Irak og Afghanistan med dansk deltagelse, hvad der li-

geledes er med til at skærpe modsætningerne mellem unge muslimer og dele af det danske samfund.⁷⁷

Diskussion og konklusion

Den venstreorienterede radikaliseringsbølge som kunne opleves i begyndelsen af det 20. århundrede og igen i slutningen af 1. Verdenskrig var et internationalt fænomen båret af en oprørske ungdom. Nok var tanker og ideologierne præget af konkurrence og konflikt mellem tidens socialistiske strømninger, men det var anvendelsen af direkte kollektive aktioner, voldelige som ikke-voldelige, der var selve drivkraften bag de unges krav til samfundet. De unges kritik rettede sig dels mod socialdemokraterne og den etablerede del af fagbevægelsen, som de ikke mente var socialistiske nok, og dels mod kirken, kongedømmet og ikke mindst militæret og militærtjenesten. Frem mod 1. Verdenskrig indgik flere af de mere eller mindre løst organiserede ungdomsgrupper i den syndikalistiske bevægelse, der i sin korte, men turbulente levetid øvede en ikke ringe indflydelse på det politiske og faglige liv.

Den næste og måske vigtigste fase i den politiske mobilisering af ungdommen indtraf i 1930'erne. Denne gang var det ikke inspirationen fra internationale socialistiske bevægelser, der slog igennem, men derimod presset fra fascismen og nazismen – både som ideologi og organisationsform – der fik tag i den danske ungdom. Denne udfordring satte gang i en "bevægelse-modbevægelse"-dynamik, der omfattede både mere formelle politiske ungdomsorganisationer, politiske kampagner, demonstrationer og gadekampe. På alle fløje bejlede det politiske establishment til ungdommen. Samtidig med, at de søgte at inddæmme og kontrollere dens offentlige optræden.

De politiske ungdomsorganisationer var frontløbere i indførelsen af nye politiske mobiliseringsformer, og flere spillede en aktiv rolle i kampen for danskheden i Sønderjylland. Der er også tegn på, at den politi-

ske mobilisering af ungdommen rakte ind i besættelsestiden i en situation, hvor samfundets traditionelle eliter var stækket og sat ud på et sidespor. Det blev ungdommen, som førte an i kampen mod tyskerne og mod samarbejdspolitikken, men så sandelig også betalte prisen uden at høste nævneværdige gevinster. Ved krigens afslutning blev der sagt mange smukke ord om ungdommens offervilje, men igen blev det de etablerede institutioner, som sejrede.

Først i '68' brød de oprørske unge igen under parolerne lighed, emancipation og medbestemmelse. Hvad der i begyndelsen tegnede til at blive en begrænset modkultur spredtes til andre grupper, segmenter og institutioner; og skønt mange af disse nyskabelser blev imødegået og rullet tilbage eller erstattet af nye hierarkier, fik de varig indflydelse på det danske samfund. Ungdomsoprøret ramte først ind i uddannelsessektoren, derefter fulgte slag i slag det urbane rum, miljøpolitikken, kønspolitik, familiepolitik, værnepligt, mv. Resultatet blev, at nye grupper trådte ind på den politiske scene, og at kvinderne blev aktive deltagere i det politiske liv i en grad, der ikke var set tidligere.

Begivenhederne i '68' er ofte blevet anset som det sidste større ungdomsoprør. Denne tilgang overser imidlertid, at der i de seneste ti-femten år er blevet fostret en ny oprørske ungdom i form af unge med indvandrerbaggrund, der både på det personlige og politiske plan udfordrer det danske samfund. Ikke mindst i kraft af deres åbenlyse muslimske og islamiske fremtræden. Mobiliseringen af den muslimske ungdom kan i omfang ikke sammenlignes med de danske ungdomsbevægelser, men satte sig alligevel afgørende spor i den danske politiske diskurs, bl.a. pga. den eskalerende integrationsdebat og de internationale begivenheder, der forbandt muslimer og islam med terror og politisk vold.

Det gælder for flere af de politiske ungdomsbevægelser, der er omtalt i denne artikel, at de brød med det etablerede samfunds

institutioner, herunder civilsamfundet. De unge skabte på kort tid nogle alternative organisationer og bevægelser, der i kraft af kollektive protestaktioner fik sat vigtige spørgsmål og interesser på den politiske dagsorden, mens de mobiliserede nye ungdomsgrupper. I det 20. århundrede har de politiske ungdomsbevægelser været fortalere for demokratiske styreformer, men de har også hyldet konservative og totalitære strømninger. Den gennemgående trend har dog været, at ungdomsbevægelserne i kraft af nye organisations- og aktionsformer har udfordret den etablerede magtstruktur i forsøget på at fremme mere demokratiske omgangsformer.

Denne sammenhæng er ikke altid lige tydelig, men som jeg var inde på i indledningen er det en vanskelig sag at dokumentere en direkte sammenhæng mellem ungdomsbevægelsernes krav og deres politiske og sociale gennemslagskraft. Sammenhængen bliver imidlertid tydeligere, hvis man i stedet for de enkelte bevægelser fokuserer på deciderede konfliktbølger. At der alligevel er grænser for ungdomsbevægelsernes indflydelse, skyldes ikke mindst den modmobilisering, som staten og de etablerede politiske organisationer mødte ungdomsbevægelserne med. Den bestod først og fremmest i en massiv indsættelse af ordensmagten mod en til tider oprørske og utilfreds ungdom, der søgte andre veje og især benyttede andre aktionsformer end de gængse og alment accepterede. Dernæst, at de etablerede institutioner følte deres magt og indflydelse udfordret af nye politiske organisationsformer, der (i en begrænset periode) formåede at mobilisere brede lag i befolkningen.

De umiddelbare reaktioner på de fremstormende, politiske ungdomsbevægelser var derfor ofte ganske drastiske, men stopper ikke her. For ikke kun i samtiden, men nok så meget i eftertiden har samfundets etablerede institutioner (herunder dele af historikerstanden) søgt at udskrive bevægelserne (herunder ungdomsbevægelserne) af historien eller at ignorere deres historiske

betydning. Eller sagt med lidt andre ord, der vil til enhver tid udspille sig en konstant strid mellem det etablerede politiske system og dets organisationsformer og de mindre institutionaliserede udenomsparlamentariske bevægelser på det magtpolitiske og diskursive niveau.

Noter

1. Se Anthony Esler, *Bombs, Beards and Barricades. 150 Years of Youth in Revolt*, New York 1971, og Anthony Esler (ed.), *The Youth Revolution. The Conflict of Generations in Modern History*, Lexington MA. 1974.
2. Charles Tilly, *From Mobilization to Revolution*, Reading Mass. 1978; Sidney Tarrow, *Power in Movement. Social Movements and Contentious Politics*, Cambridge 1998; Charles Tilly & Sidney Tarrow, *Contentious Politics*, London 2007.
3. Doug McAdam, Sidney Tarrow & Charles Tilly, *Dynamics of Contention*, Cambridge 2001; René Karpantschof & Flemming Mikkelsen, Folkelige protestbølger og demokrati i Danmark 1700-2000, *Historisk Tidsskrift*, 2, 2013; Flemming Mikkelsen, Contention and Social Movements in an International and Transnational Perspective: Denmark 1914-1995, *Journal of Historical Sociology*, Vol. 12, No. 2, 1999.
4. Denne problemstilling omtales i Marco Giugni, Doug McAdam & Charles Tilly (eds.), *How Social Movements Matter*, London 1999.
5. Databasen omtales som *Protest-Database-DK 1914-2005*.
6. For nærmere omtale se Flemming Mikkelsen, Kollektive aktioner og politiske bevægelser i Danmark efter Anden Verdenskrig, i Flemming Mikkelsen (red.), *Bevægelser i demokrati*, Århus 2002, og Dieter Rucht & Thomas Ohlemacher, Protest Event Data: Collection, Uses and Perspectives, i Mario Diani & Ron Eyerman (eds.), *Studying Collective Action*, London 1992.
7. Jørgen Elklit & Flemming Mikkelsen, Vælgeradfærd og politiske partier i historisk perspektiv, i Lars Bo Kaspersen & Flemming Mikkelsen (red.), *Historisk sociologi – mødet mellem historien og samfundsvidenskaberne*, Frederiksberg 2004.
8. Jørgen Würtz Sørensen, Udviklingen i den ungsocialistiske bevægelse i Danmark 1900-1910, *Meddelelser om forskning i arbejderbevægelsens historie*, 12, 1979, s. 4-5.
9. Knud Knudsen, *Arbejderskonflikternes historie i Danmark*, København 1999, s. 93-94; jf. tillige den tætte trafik over Øresund af unge socialister og anarkister i Fredrik Nilsson, Sprængningen av Amalthea, *Gränslös. Tidskrift för studier av Öresundsregionens historia, kultur och samhällsliv*, 1, 2012.
10. Søren Federspiel, Flemming Hemmersam, Margaret Nielsen & Anne-Lise Walsted, *Arbejdernes I. maj*, København 1990, s. 62-63.
11. *Ibid.*, s. 64-65.
12. F.L. Carsten, *War against War. British and German Radical Movements in the First World War*, London 1982.
13. Ove Haarup, *De socialistiske militærnægttere 1915-1919* (speciale, København 1977); Michael Kræmmer, Arbejderbevægelsen og kampen mod militarisme og verdenskrig, i 'Det fredssyge Danmark'. 100 års dansk fredsarbejde. København 1982.
14. Tage Kaarsted, *Påskekrisen 1920*, Århus 1973, kap. 5.
15. Curt Sørensen, Den syndikalistiske ideologi i den danske arbejderbevægelse ca. 1910-21, *Historie. Jyske Samlinger*, Ny række VIII, 3, 1969, s. 313.
16. Begrebet "begivenhed" i figur 1 og tabel 2 dækker over, at de fleste begivenheder omfatter en enkelt aktion, men også at der er mulighed for, at én begivenhed kan give ophav til flere aktioner, som eksempelvis storkonflikten i 1985.
17. Anette Warring, *Historie, magt og identitet. Grundlovsfejringer gennem 150 år*, Århus 2003, s. 108.
18. Robert O. Paxton, *The Anatomy of Fascism*, New York 2005, s. 139.
19. Michael Mann, *Fascists*, New York 2004, s. 149.
20. Jf. Susan B. Whitney, *Mobilizing Youth. Communists and Catholics in Interwar France*, Durham & London 2009.
21. Søren Ehlers, *Ungdomsliv. Studier i den folkeoplysende virksomhed for unge i Danmark 1900-1925*, Holme Olstrup 2000.
22. Vagn Dybdahl m.fl., *Krise i Danmark. Strukturændringer og krisepolitik i 1930'erne*, København 1975, s. 202-204.
23. Kaare Ward Jensen, *Venstres Ungdom og nazismen. En undersøgelse af VU's ideologiske udvikling og resistens mod antiparlamentarismen i perioden 1931-1939* (speciale, Saxo instituttet, Københavns Universitet 2006), s. 68.
24. *Ibid.*, s. 52-53.
25. Verner Sinnbeck (red.), *Liberal Ungdom gennem 50 år*, Udgivet af Venstres Ungdoms Landsorganisation 1958, s. 91.
26. Cf. Sinnbeck, s. 92.
27. Mogens Clausen, *Det Konservative Folkepartis ungdomsorganisation 1932-36* (speciale, Institut for Historie, Københavns Universitet 1975).

28. Tale bragt i uddrag i *Konservativ Ungdom*, 1933, her cf. Adam Holm, *I opposition til fortiden. En teoretisk analyse af idégrundlaget bag mellemkrigstidens radikale konservatisme i Danmark* (ph.d.-afhandling, Institut for Historie, Københavns Universitet 2002), s. 134.
29. *Konservativ Ungdom*, nr. 17, 1. september 1934.
30. Clausen, 1975, op.cit., s. 27-36; jf. tillige Malene Djursaa: *DNSAP. Danske nazister 1930-45 I*. København 1981; Stein U. Larsen, *Conservatives and fascists in the Nordic countries*, i Martin Blinkhorn (red.), *Fascists and Conservatives. The radical right and the establishment in twentieth-century Europe*, London 1990, s. 240-63; Mikkel Kirkebæk, *Beredt for Danmark. Nationalsocialistisk Ungdom 1932-1945*, København 2004, s. 137-145.
31. *Haandbog i socialdemokratisk ungdomsarbejde*, udarbejdet af Chr. Christiansen & Hans Hansen, 1943.
32. *Ibid.*, s. 111.
33. Jf. figur 1 og Mikkelsen 1999, op.cit., s. 135-140.
34. Protokol for DSU-Indre By, Kredsmøde 8. april 1932, citeret fra Steen Uhre Knudsen & Jørgen Munksgård, *DSU i 1930'erne. Danmarks socialdemokratiske Ungdoms opgør med de unkonserverative og kommunisterne samt de oppositionelle tendenser inden for DSU* (speciale, Historisk Institut, Aarhus Universitet 1981), s. 71.
35. Cf. Knudsen & Munksgård, 1981, s. 88.
36. Episoden er gengivet i Knudsen & Munksgård, s. 51.
37. Lennart Bergfeldt, *Experiences of Civilian Resistance: The Case of Denmark 1940-1945* (ph.d.-thesis, Uppsala University 1993).
38. Henrik Nissen & Henning Poulsen, *På dansk friheds grund. Dansk Ungdomssamvirke og De ældres Råd 1940-1945*, København 1963.
39. Hans Kirchhoff, *Kamp eller tilpasning. Politikerne og modstanden 1940-45*, København 1987, kap. 4.
40. Cf. Kirchhoff, 1987, s. 60.
41. Kirchhoff, 1987, s. 66-67; Morten Thing, Portræt af en sabotagegruppe. BOPA-undersøgelsen 1992, i *Årbog for Arbejderbevægelsens historie* 1994, s. 253-80.
42. Esben Kjeldbæk, *Modeliten: Den danske modstandsbevægelses oprindelse og sammensætning*, i Hans Fredrik Dahl, Hans Kirchhoff, Joachim Lund & Lars-Erik Vaale (red.), *Danske tilstande. Norske tilstande. Forskelle og ligheder under tysk besættelse 1940-45*, København 2010, s. 200-21.
43. *K.U. Kampblad for Konservativ Ungdom*, 23.4.1945, cf. Hans Sode-Madsen, *Farlig ungdom. Samfundet, ungdommen og ungdomskommissionen 1945-1970*, Århus 2003, s. 32.
44. Sode-Madsen, 2003, kap. 1.
45. *Ibid.*, 2003, s. 29.
46. For en oversigt jf. Johs. Nordentoft & Søren H. Rasmussen, *Kampagnen mod Atomvåben og Vietnambbevægelsen 1960-1972*, Odense 1991; Søren Hein Rasmussen, *Sære Alliancer. Politiske bevægelser i efterkrigstidens Danmark*, Odense 1997; Flemming Mikkelsen, "Kollektive aktioner og politiske bevægelser i Danmark efter Anden Verdenskrig", i Flemming Mikkelsen (red.), *Bevægelser i demokrati*, Århus 2002.
47. Martin Klimke & Joachim Scharloth (red.), *1968 in Europe. A History of Protest and Activism, 1956-1977*, New York 2008.
48. Jf. temanummeret: 1968 – og efter. Rundt om en kulturrevolution i Danmark, *Arbejderhistorie*, 3, 2010.
49. Jf. Steven L.B. Jensen & Thomas Ekman Jørgensen, *1968 – og det der fulgte. Studenteroprørets forudsætninger og konsekvenser*, København 2008.
50. Niels Porse Sørensen, *Fra protest til paragraf – om optakten til reformen af arbejdsmiljøloven i 1975*, *Arbejderhistorie*, 1, 2007.
51. Helle Schjerup Hansen, *Kampen for autonome rum – om de københavnske husbesættelser*, *Kulturgeografiske hæfter* 29. årg. 10, 1986, s. 25-47.
52. Cf. Hansen, 1986, s. 69.
53. Cf. Jens Thoft, *Slumstormerbevægelsen* (speciale, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet 1975), s. 24.
54. Bolette M. Christensen, *Fortællinger fra Indre Nørrebro. Solidaritet og handlekraft i det lokale*, København 2000.
55. Christianias historie beskrives i Håkan Thörn, Cathrin Wasshede & Tomas Nilson (eds.), *Space for Urban Alternatives? Christiania 1971-2011*, Göteborg 2011.
56. Begivenheden er bl.a. omtalt i *Samvirke*, januar 2009.
57. Nina Kirstine Brandt, *Gulerodshipper og gummistøvlesocialister. Historien om den økologiske bevægelse i Danmark 1970 til 2001*, Viborg 2008.
58. Drude Dahlerup, *Rødstrømperne. Den danske Rødstrømpebevægelses udvikling, nytænkning og gennemslag 1970-1985*, Bind 1, København 1998.
59. *Ibid.*, s. 188.
60. Bente Hansen m.fl., *Dengang i 60'erne*, København 1978.
61. Lise Tøgeby, *Fra tilskuere til deltagere*, Århus 1994, s. 48-49.
62. Jørgen Elklit & Ole Tonsgaard, *Folkeafstemningen i september 1978 om 18 års valgret*, *Politica* bd. 10, 1978-79.
63. René Karpantschof & Flemming Mikkelsen, *Kampen om byens rum*, i René Karpantschof &

Martin Lindblom (red.), *Kampen om Ungdomshuset. Studier i et oprør*, København 2009.

64. Om BZ-bevægelsen og andre husbesætterbevægelser se Flemming Mikkelsen & René Karpantschof, Youth as a Political Movement. Development of the Squatters' and Autonomous Movement in Copenhagen, 1981-1995, *International Journal of Urban and Regional Research*, 3, 2001; Karpantschof & Mikkelsen, Fra Slumstormere til Autonome. Husbesættelse, ungdom og social protest i Danmark 1965-2001, i Flemming Mikkelsen (red.), *Bevægelser i demokrati*, 2002; Karpantschof & Mikkelsen, Youth, Space, and Autonomy in Copenhagen, i Bart van der Steen, Leendert van Hoogenhuijze & Ask Katzeff (eds.), *The city is ours. Squatting and autonomous movements in Europe. From the 1970s to the present*, Oakland CA (under udgivelse).

65. Jf. Knud Holt Nielsen, Da skoleeleverne blev fagligt organiseret, *Arbejderhistorie*, 3, 2000; Knud Holt Nielsen, Uddannelsesprotester i Danmark efter 1960 (www.leksikon.org/art.php?n=4994, læst 22.4.2013).

66. Ibid.

67. René Karpantschof, *Nynazismen og dens modstandere i Danmark*, Esbjerg 1999.

68. Dette afsnit om indvandrerungdom er overvejende baseret på Lise Tøgeby, *Fra fremmedarbejdere til etniske minoriteter*, Århus 2003; Garbi Schmidt, *Muslim i Danmark – muslim i verden. En analyse af muslimske ungdomsforeninger og muslimsk identitet i årene op til Muhammad-krisen*, København 2007; Flemming Mikkelsen, Malene Fenger-Grøndahl & Tallat Shakoor, *I Danmark Er Jeg Født ... Etniske minoritetsunge i bevægelse*, København 2010; Flemming Mikkelsen, *Transnational identitet under forandring. Indvandrenes sociale, religiøse og politiske mobilisering i Danmark 1965-2010*, København 2011.

69. Mikkelsen, 2011, s. 183-91, kap. 11.

70. Aydin Soei, *Vrede unge mænd. Optøjer og kampen for anerkendelse i et nyt Danmark*, København 2011.

71. Stephen Castles & Mark J. Miller, *The Age of Migration*, London 1993, kap. 9.

72. Signe Kjær Jørgensen, Sharia og dødsstraf, i Marianne Holm Pedersen & Mikkil Rytter (red.), *Islam og muslimer i Danmark*, København 2011.

73. Malene Grøndahl, Torben Rugberg Rasmussen & Kirstine Sinclair, *Hizb ut-Tahrir i Danmark. Farlig fundamentalisme eller uskyldigt ungdomsoprør?* Århus 2003.

74. *Information* 28.6.2008.

75. Karen-Lise Johansen, *Muslimske stemmer*, København 2002.

76. Jørgen Bæk Simonsen, "Danmarks Forenede

Cybermuslimer og italesættelsen af islam", i Thomas Tufte (red.), *Medierne, minoriteterne og det multikulturelle samfund*, Göteborg 2003.

77. Mikkelsen 2011, kap. 11.

Abstract

Flemming Mikkelsen: Political Youth Movements in Denmark during the 20th Century. *Arbejderhistorie* 3/2013, pp. 1-25.

In the 20th century a new organisational form made an entrance into the political arena, the political youth movement. The presentation starts with an account of the breakthrough of the first truly political youth movements. The second phase focuses on the political mass mobilisation in the 1930s while the third period is devoted to the resistance during the Second World War. Thereafter it is not until the so-called youth rebellion in the years around 1968 that the account resumes whilst the last turning point is associated with the Muslim youth groups that were active from the mid-1990s. Throughout attention is given to the international trends that were a constant influence on development in Denmark.

As is the case with a number of the political youth movements discussed in the article, they broke with the established institutions of society – including those of the civil society. For a short time the young created some alternative organisations and movements which by dint of collective protest actions raised important questions and interest in the political agenda and mobilised new youth groups. In the 20th century the political youth movements have been advocates of democratic forms of power but they have also praised conservative and totalitarian tendencies. The overall trend has been, however, for the youth movements by means of new organisations and forms of action to challenge the established power structure in an attempt to democratise social conventions.

Flemming Mikkelsen, dr.scient.pol. et cand.mag., seniorforsker ved Sociologisk Institut, Københavns Universitet og tilknyttet Center for Ungdomsforskning, Aalborg Universitet, e-mail: FM@soc.ku.dk